

MED MAŠAMI

Ivan Potrč

Bilo je med mašami; bili so mehki, topli dnevi, ko da bi se leto ustavilo, ko da bi zadnja letna toploča zatišala svet pod sêpi okoli babi-činega, tudi list na drevju se ni zganil... Lotevala se me dremavost, vse huje in huje; zalezla se je vame ko sladka, ubita trudnoča. Odpravil sem se za hišo, po sadnem drevju, do sosedovih njiv, da... da bi bil od hrama proč, proč od ljudi — ničesar na svetu si nisem tako zaželel, ko tega, da bi legel na trato, s hrbtom na tratnico, se zagledal v nebes, v redke, nabrane meglice, in se odpočil. Domači so bili v grapi, na njivah; čuti je bilo le Polančkino ali deklino zadiranje — zavračala je živad in vpila. Ali tudi to vpitje, ti glasovi so bili bolj in bolj gluhi; slišal si jih, še in še, doklič se ni trudnoča razlezala in me do kraja prevzela in doklič nisem zadremal. Zatišano Polančkino vpitje je odšlo z mano, v spanec; bilo je toplo in gluho, vse bolj topo in vse bolj gluho, proč... in še bolj proč... — ko da bi ga odnašalo šumenje dravske vode, gluho šumenje, a ki je bilo zatem samo še brezkončna in šumeča sladkost, po celem telesu se je razlivala... Po cele večerke smo preležali na pesku, na dravskih otokih, in poslušali šumenje široke reke... — bilo je, ko da bi se prepustili reki in šumenju, ko da bi zaplavali po večnem in brezkončnem vodovju. Bila so gimnazijska leta, znova leta... in leta... — znenada pa, ko da bi se v tem gluhotnem pošumevanju, v tej sladki in topli gluhoči začeli vračati včerajšnji časi. Ko včeraj sem prisluhnil cingljanju kapljic, kako so padale na mlinsko kolo in na vodno gladino, posamič in v presledkih, ko na napeto vodo in na napeti les ter pele, venomer enako cingljajoče... Navek bi jih poslušal: to sladko in zveneče cingljanje je prinašalo jutra in z jutri vznemirjena čakanja: se bo pripeljala ali se ne bo, a pripeljala se je vsako jutro. Vsako jutro sem bil vnovič vznemirjen in srečen, vnovič in vnovič zbežan in nesrečen, se bova ali se ne bova ogovorila in pogovorila, ko ni in ni bilo tiste prve, prazne in vsakdanje besede. Ostajala je le nepotešenost in me potem preganjala še po toliko letih, v snu, ko nekoč nikoli opravljena matura... Ali vse to zdaj ni bilo več cingljanje kapelj, ni bilo več čakanje in pričakovanje, zaslišal sem govorico — bila je jasna in mehka ko večerno nebo, ki so ga zagledale predramljene oči.

»Kaj bi pa naj storil? Življenje bi si zapravil z njo.«

Ženski glas je bil zaskrbljen in v letih. Za njim se je oglašal drugi glas, enako ženski, a ko da bi prosil, nekaj zagovarjal in pripeval.

»Saj, saj — ni bila zanj. No, mu že ni bila namenjena.«

»Je že tako dandanašnji, da se je svet fantom odprl — tudi, kar se žensk tiče.«

In znova drugi glas, ko zvon, ki nenehno odklenkuje:

»Saj, saj — dobro, da sta bila pametna, da ni otrok.«

»Ah, nikar ne čenčaj, Barca!«

Ženska glasova sta potihnili in zdaj so se zaslišale stopinje. Ena od žensk je odšla po pocjeh in zatem zaškripala z vrati — bilo je, ko da bi bile pocje ob samem vratniku, na katerem sem se prebudil.

— Kako? me je spreletelo. Saj ni hiše...

Dvignil sem se, bolj radoveden ko presenečen, ter se zagledal proti njivam, od koder so prihajali ženski glasovi. Ali tam pred mano je bilo, kakor je bilo vselej: bile so njive, za njivami gorice, in šele za njimi, nad sêpi, so bili hrami, je bila Perkovčina domačija, od katere sem zaslišal Perkovčino govorico. Zagledal sem se v hram nad goricami, v katerem se je prižgala zdaj luč, gledal in gledal, ne da bi mogel razvozlati, kako sem lahko na takšno daljavo slišal, saj je bilo, ko da bi se ženski pred mano pogovarjali. Mrak je legel do kraja na pokrajino, ki je ležala pred mano bolj in bolj dvignjena in ko da bi me oklepala; oko je lahko zaznalo le obrise drevja, kolja v goricah in črnikaste črte hramov za drevjem — ali jaz sem Perkovco vseeno videl tudi za zbutanimi stenami njene koče; videl sem jo, kako je prižgala petrolejko — saj sem slišal, kako je podrsnila s tresočo se roko z vžigalico — in videl sem jo, kako je dvignila petrolejko z mize ter odšla z njo v kuhinjo po dojačo, kako je odšla iz kuhinje v priklet in po pocjeh k živadi, po dojvo — vsako stopinjo sem slišal; videl sem njene dolge nabrane kikle, ki so visele z nje, ko je hodila naprej sklonjena in ko vase potegnjena, videl sem jo z vsemi gubicami na drobnem izsušenem obrazu, ko... ko da bi bilo vse to ena sama drobna in večna skrb; lahko sem slišal besede, ki jih je sama sebi govorila.

— Oh, kako bi lahko bilo na tem svetu, ko bi ne bil tako čenčast!

Jezila se je zaradi sosede, zaradi Barce; malo še in jezila se bo zaradi živadi, ko bo prestopala med dojvo in opletala; lahko sem zaslišal prve tenke curke po prazni dojači... Poslušal sem jih in strmel v cel nočni svet pred sabo, doklič me ni tišina predramila. Stresel sem se, ko da bi me spreletel srh, se obrnil in skoraj stekel proti hramu — klicali so me od tam, k večerji.

Po večerji — bilo je že v pozni nočni čas in ženske so že zdavnaj nehale z opravki — je vnovič nastala tihoča; bilo je, ko da smo si od celega dneva že vse povedali. Brat je natočil pijačo in jo potisnil po mizi.

Zagledal sem se v zlato pijačo, v ročkinе obline, in počakal, da je tihoča prinesla govorico izpod sêpa. Povedal sem, kar sem doživel v mraku na vratniku, kako sem Perkovco in Barco do besedice vse slišal.

»Vreme se bo obrnilo,« je rekla svakinja, »Saj, človek bi včasih poslušal, ali kaj, ko že vse veš. Na tem prekletem bregu ali v tej ilovnati grapi se nič ne zgodi, česar ne bi že sami vedeli.« Zasmejala se je in si predjala prekrižane roke.

»Perkovca se za Paleka boji. Fant ji je zrasel.«

Brat je povedal to z rahlim posmehom, da ga je ženska koj popravila.

»Sama je ostala z njim — kaj se ne bi bala?«

»Ko je hodila Lenčka tod po bregih, je bila čisto iz sebe, nikakšnega božjega miru več ni imela. Čakala ga je, tega svojega Paleka, tudi do noči, doklič ni zaslišala kolesa po klancu, in po jutrih, na stezo je šla za njim, doklič se ni odpeljal... — zares, ko da bi ne bilo v Mariboru nikakšnih nevarnih kikel!«

»Takšnih žensk, hočem reči, takšne Lenčke najbrž res ni.«

»Si se tudi ti kaj bala?«

»Pojdi, ne načenjaj!« je zavrnila svakinja brata. »Kaj bi se takšno pogovarjali? Kaj pa Janžeka briga Lenčka — in vse tisto z njo... — kje so leta! Ne bi odšli v mežavo?«

Zakonski pomenek — moški posmehi in žensko zavračanje — bi me pustil pri miru in z mojo tihočo, ali svakinja je malce prehudo in prenahitro odkimala bratu, naj neha. Je bilo to zaradi mene? Pogledala me je in zatem brata ko z jezo in ko s prošnjo: naj bo z mano smilečen, če ni že zavoljo nje.

»Lenčka?« sem povprašal, ko da me je prepir predramil. »Katera?«

Lenčk je bilo pri nas več — ali komaj sem tako sprenevedasto začel, že sem tudi začutil, da mi je zastal dih. Vseeno, četudi je bilo rahlo rahlo vznemirjenje; tenki strah je bil tu in me v trenutku vsega predramil; vse... vse je bilo ko strah, ki je prihajal; ko da sem čakal nanj in ko da sem se tudi že vsega zbal — bilo je ko v tistih zlatih letih, ko smo še tako malo doživeli, a se že vsega bali.

»Lenčka! Roškarca! Roškarjeva...« je povedal brat, da se ne bi mogel nič opletati.

Dvignil se je, se sprehodil po kuhinji in obstal na meni s celimi očmi. Tudi svakinja me je gledala.

Začutil sem, a ne da bi mogel kaj storiti, kako mi je dih do kraja zastal in kako me je strah vsega predramil. Ni mi bilo po volji, da sem zadržal ali ko da sem se potajil zaradi Lenčke; vedel sem, da tega ne bi smel storiti, ali nisem si mogel pomagati. To ni bil več spomin, ki ga je

narahlo prebudilo cingljanje kapljic, tu je bila zdaj Lenčka, Roškarca, zaradi katere sem dobil od matere zadnjo klofuto. Bilo je, ko da mi je to noč kakor takrat tisto jutro pobralo kri iz glave.

»Roškarjeva? A, Lenčka?« sem povprašal, da bi dobil nekaj časa in da bi se bolj do kraja vsega spomnil. Hotel sem se napraviti, kakor da mi je vse to o Lenčki zadnja skrb in tako sem zatem začel pripovedovati, kar sem kdaj pa kdaj, ko sem prihajal domov, zvedel ali slišal o Lenčki; vse tisto pač, kar me je vselej rahlo prizadelo, a to je bilo, kar sem slišal o Šprahu in o njegovi trgovini — Lenčka se je omožila na to trgovino. Tod je bil spomin še ves živ, tako nanaglo je vse prišlo: s to trgovino, s Šprahom in z možnostvijo. Otroka sta čakala, morala sta se vzeti. »Saj, spominjam se — ali ni bilo tako?«

Ne svakinja in ne brat mi nista ničesar odgovorila; bilo je, ko da bi čakala, da še pripovedujem, da povem tisto drugo, a tistega drugega me je bilo narahlo strah.

»Šprahovemu so trgovino pobrali? Zaradi Nemcev... — no, nekaj sem slišal. Kje sta... zdaj? Lenčka, ta si je nabrala otrok? Kakšna je bila! Košata...«

»A ne?« se je nasmehnila svakinja. »Poglej, spominjaš se!« Z radovednostjo me je pogledala, da me je pogrelo, a na srečo, brat je prenaglo odgovoril.

»Imel je nekaj z Nemci, ta Šprahov, a povedo, da je imela ona še več z njimi. Dà, kar prekošata je bila — in čisto se je spridila.«

»Ko da bi bil Šprahov kaj prida?« je menila svakinja.

»Kaj bi Šprahov? Reševal je trgovino in sebe, njej pa je bil vsak po volji — brigalo jo je, če je bil Nemec... Eh, takšna ženska pa nikakšna!«

»Ni vsaka pridna,« je povedala svakinja; posmehnila se je in še rekla: »Lenčka je Špraha tudi pustila...«

»Kaj Špraha? Tudi otroke je obesila drugim, sestri. Je to kakšna ženska? Nikakšna!«

»Ženska že, moj Franček, pa še kakšna! Le vzgledna mati ni. Bo tako ali ne?«

Svakinja se je nasmehnila bratu, povprašala pa mene, da bi potišala možovo jezo.

»Zagovarjate se, vselej se boste zagovarjale...«

Brat je zamahnil in odšel. Ali je šel pogledat živino ali pa se je odpravil spat. Slišal sem še, kako je klical psa, kako je potegnil nekajkrat vodo in izlil vedro, kako je zaklepal... — ali še malo, pa je me je to, kar je še povedala svakinja, čisto odneslo. Vrgel sem se na posteljo in se zastrmel v trame, da bi se odpočil, a tudi, da bi na vse pozabil; same drobne stvari so bile in nobena ni bila potešena... — le

počemu bi jih še enkrat prestajal? Ali spanca ta večer ni bilo, ko da ga je tihoča, ki je nastala v noči na kmetiji, do kraja odgnala, ga preglušila.

»Ti si jo poznal?« je povprašala svakinja, ko sva ostala poprej sama v kuhinji; povprašala je malo iz ženske radovednosti, malo zato, da bi me z govorico zamotila.

»Poznal...« sem začel, zatem pa povedal — znenada je bil spomin topel; nisem vedel, zakaj. »Vsako jutro in vsako večerko se je pripeljala mimo, po veliki stezi. Hodila je v fabriko, šivala je...«

»Pa lepa je bila, no, včasih?«

»Lepa? Da, lepa. Rekel sem, košata... Tako vsa polna je bila...«

»In tvojih let...«

»Saj, to je bilo — v takšnih pravih letih je bila.«

»Uh, še zdaj si srečen,« je skoraj zaklicala.

Zagledal sem se v njo in videl, kako je zastala z očmi na meni in z napol odprtimi usti, ko da bi zavidala meni — ali njej. Začel sem se ji izmikati, zamaknil sem se v žerjavko v krušni peči.

»Ne zameri mi, no, ko te povprašujem. Takšne so ženske — kar lepo mi je, če sem takšna, radovedna. Če ne zameriš, ko ti to pravim?« Obmolnila je, zatem pa — ni mogla, da ne bi — povprašala: »Vidva z Lenčko sta se še tudi drugače poznala?«

Težko bi povedal, zakaj sem odkimal.

»Nič ni bilo... Nič takšnega.«

»Nisem mislila, ne zameri.«

Ženska ni nikamor več gnala, ni hotela. Zakrila je obličje z dlanmi, potegnila z dlanmi, da me je lahko znova gledala, znenada pa odkimala. Ne, ni me hotela več povpraševati, čeprav bi nekaj še hotela povprašati ali povedati. Nanaglo se je obrnila h kumenu, postavila veko na peč ter jo podprla z valemom.

Tako, današnja opravka je bila mimo in zdaj, za cel dan je lahko prekrižala roke.

Tudi sam bi jih lahko prekrižal — nič takšnega ni bilo; vse je umrlo, preden je bilo kaj.

»Še največ velja na tem božjem svetu, da pozabimo,« je rekla.

»Ni bilo kaj pozabiti...«

»Lenčka pa ni pozabila.«

Zdrznil sem se in jo pogledal. Bilo je, ko da ne bi mogel verjeti, kar sem slišal.

»Na kaj ni pozabila?«

»Ne zameri, pesem ti bom povedala.« Odkimala je. »Ne, ne bom zapela — ne boj se, ne znam peti!«

Zazijal sem v njo, ko da mi je vse špansko. Medtem je ona že povedala, besedo za besedo, kar sem nekdaj napisal.

»Te brajde, gorice bi lepe bile,
ko ne bi nič vedel jaz zate, dekle.«

»Zate — deklé,« sem ji naglasil.

»Si se spomnil?«

»Malo...«

»Dosti si že napisal, nimaš več vsega v glavi.«

»Nekaj ostane... — a to sem tako napisal.«

»Na karto, kar na trojiško cerkev, in po pošti?«

»Da, na karto,« sem ponovil, »za Trojico ne vem več.«

Malo sem bil začuden, nič si nisem mogel zamisliti, kako bi prišla ta rosna kítica, ta kartica s trojiškimi goricami svakinji ali bratu v roke — za celih deset let, še za več je steklo vode po Dravi. Medtem se je svakinja do kraja razgovorila, ko da bi samo čakala, da bi mi vse povedala, a da bi me tudi tolažila.

»Prišla je — bilo je kmalu po koncu,« (mislila je na prvi povojni čas) »prišla in nama pomagala po njivah, sama od sebe, potem pa bi skoraj pri hramu ostala. Komaj smo jo odpravili, da je šla, a je že ko na jutrišnji dan vdrugo prišla. Skoraj sem mislila, da je ne bom več odpravila. Kaj naj začneš s takšno žensko pri hramu, z omoženo ali z ločeno — kaj vem, kako je bilo z njo? Kako se imata ali se nimata s Šprahom, to je njuna stvar, sicer nam pa o tem ni kdo ve kaj povedala; tudi zaradi Nemcev ni kaj prida povedala, sicer pa veš, da je ni nihče nadlegoval s takšnim, že tako se nam je zdela nesrečna, nekam zgubljena... Potem je bilo tako, da bi jo še spravili od hrama, ko ne bi po tebi vprašala — kaj, venomer je povpraševala. Vedela je, da si bil pri nas, a hotela je zvedeti, kdaj prideš. Povedali smo ji, da si oženjen, saj, tudi sama je vedela, a je to ni nič motilo. In potem nam je pokazala trojiško kartico. Veš, da ji ne bi verjeli, ko ne bi poznali tvoje pisave; in kdo od nas si kaj takšnega tudi zamislil ne bi, za takšno so posebne glave... No, da ti povem, samo nama je pokazala karto, žlahti, drugim je ni, čeprav se nam je zdela na čase do kraja zmešana in smo jo komaj komaj pregovorili, da je šla. Tiste nekaj dni, ko je bila, je kar na hramu spala, na krmi — a sam veš, kako to ni za ženske, moški svet bi prehitro zvohal za naše hrame... zares, komaj smo jo odpravili... A kaj veš, če lepega dne ne pride, zdaj pa sploh, če zve, da si na Vrheh. Ta čas med mašami je vsako leto malo nor: vse se zdaj na zimo nekam spravlja, pod streho, ko lastovke pred zimo na toplo... Pomisli, kako nosi tisto karto

s sabo, ni je zavrгла! Čudna ženska, da se je tako zapustila, ne gre in ne gre mi v glavo... Kaj ne, da je bila lepa? Včasih smo jo dekleta postrani pogledale, ko z enega kosa je bila zraščena...«

— Zraščena...

Prekladal sem se po ležišču. Tisto, kar sem zvedel od brata in sva-kinje, mi je pobralo spanje — a še bolj tisto, kar je prinesla tihoča za tem. V hiši so bila vsa okna na stežaj odprta, da sem čutil zvezde na jasnem nebu in celo pokrajino pod Vrhami — vse do Boča, do Donačke, do Pohorja. Bila je tiha noč, da sem lahko slišal kaplje, kako so v različnih presledkih kapale na studenčno gladino in se oglašale kot cingljanje iz globočine, da... da je bilo kot pred vsemi temi leti.

— Kaj se je dogodilo? sem se znenada povprašal. — Nekdo me je imel rad, ne da bi zato troho pokazal, da me ima, a mene je jemalo, vsak dan znova me je odnašalo, ni in ni bilo dneva, ki bi me potešil, tudi ene same besede ni rekla. In — kako je bilo, da sva se pozabila, ne, ampak da sem pozabil tako lahko in na lepem na njo. Ni bil le nori in zreli jesenski čas med mašami, bila so leta... Materina klofuta me ni mogla strezniti... ne, nocoj sem vedel, nikoli me ne bi mogla, preveč sladka je bila želja za Lenčko, prehudo do bolečine sladka. Ali zakaj me je mati udarila? Ob tem je misel še to noč in po tolikšnem času zastala. Ali je bilo zaradi ljubosumnosti?

Materin udarec takrat me je presenetil, strahotno me je prizadel. Vedel sem, da so bile sestre krive, da so lahko le one izblebetale materi — dà, zavoljo pisem sem jih dobil.

»Zemljico bi si raje kupil, ne pa, da zapravljaš za marke!«

Pri hiši je bila trda za denar in lahko sem samo molčal. Vedel sem tudi, da materi ni vseeno, ko je slišala, da sem začel za ženskami gledati — pri hiši so še vedno upali, da bodo novo mašo dočakali, da bo premicija, kakor sta bile dve veliki premiciji v materinih mladih letih. Ali materina jeza — nisem je še videl tako srdite — je bila toliko zagnana, da mi je v trenutku pobralo vsako voljo, da bi se zagovarjal. Bila je ljubosumnost; da je bilo to, se mi je razkrilo šele z leti: vse je prestala zaradi mene, tudi po krivem je pričala, ko je šlo za mojo komunistično politiko, verna, kakor je bila, in čeprav je mogla napraviti takrat že križ čez mene — dà, samo njen bi smel ostati do oltarja. Dvignil sem oči do njene roke, da me ne bi še enkrat udarila, in zagledal, kako ji je roka trzala — ženska se je vsa tresla. Nisem se je več toliko bal, kolikor mi je znenada postajalo težko zaradi nje.

»V bukvice se zagledi, ne v ženske litke! V bukvicah imaš ti svojo pašo in mašo!«

Stegnila je roko proti knjigam, s slepo togoto, da je zadela vanje, kakor so bile naložene na mizici, in da so se prevagnile in zdrsnile druga po drugi na pod.

»Da nimaš nikakšnega sramu!«

Odšla je — bila je svetešnje oblečena — in me pustila s knjigami na tleh; in zdaj so se meni tresle roke, ko sem pobiral te knjige — bilo je, ko da bi jih po vodi lovil, znova in znova so mi drsele z rok.

Ne vem, koliko časa sem spravljal knjige nazaj na mizo, ali skozi okno in na veliko stezo, po kateri se je v tak čas pripeljala Lenčka in kjer sem jo čakal tudi takrat, to jutro nisem več pogledal — in ... tako se je to jutro odpeljala mimo, ne da bi zagledal zaželeno rdeča lica za židano ruto in — njene litke, ki sem jih lahko vselej videl, ko je vozila mimo; materine nesmilečne besede — ne klofuta! — so mi pobrale vsako voljo po njih. Bilo je, ko da me je mati do kraja spregledala in me steptala.

Ko da me je imela zaznamovanega od prvega dneva, ko sem zagledal Lenčkine litke, ko da bi vedela tudi za prvi željčen ali grešen pogled — zanjo, za mater, je bilo takšno samo greh; bil je greh, ki ga nisem še nikoli, tudi kasneje ne, tako grozotno občutil; za celo leto nazaj ...

Celo leto sèm sem bil nesrečen; celo leto sèm ni bilo več zlatega včerajšnjega dneva, sčasoma tudi dneva več nisem mogel zamuditi, ko je ne bi čakal in je dočakal, se pognal na kolo in se odpeljal za njo. Te vožnje, ta čakanja in sto malih laži, da bi pred domačimi prekril, zakaj čakam, me je bolj in bolj spravljal ob pamet — prihajalo je ko obsedenost, ki me je vsako jutro znova popadla, huje in huje, dokler ni prišla tista polosma ali sedma ura, ko se je pripeljala mimo in ko sem zagledal njene litke ter se odpeljal za njo — da ... da ... da bi jo dohitel in da bi spregovoril z njo — četudi bi bila ena sama beseda.

Dohiteval sem jo po celi veliki stezi, kakor smo pravili naši cesti, vse do mesta; vsakič sem jo mogel dohiteti, nikoli mi ni mogla uiti, naj je še s takšno naglico vozila — le da je včasih nisem več upal dohiteti: vse besede, vsa volja je pošla, ko sem jo zagledal in ko bi jo mogel prehiteti in jo ogovoriti. Znenada je bil tu strah, da bo kratka, kakor je bila včeraj, kakor je bila prevčerajšnjim in prepredvčerajšnjim.

»Dobro jutro,« sem pozdravil.

Zapeljala je bolj na pravo, da bi mogel mimo in jo prehiteti; pogledala me je s svojimi neznansko mirnimi očmi in odzdravila.

»Dobro jutro.« Bilo je, ko da bi samo ponovila, kar sem rekel, a tudi, da bi odzdravila, kakor je bila navada.

»Si pozna?«

Nadaljeval sem, a v teh besedah je bilo že polovico manj volje.

»Pozna,« je rekla.

Hitela je z vožnjo ter me znova pogledala; vselej je obstala kakšen čas z očmi na meni. Oči niso bile le mirne, bile so velike in zadržane; vselej so ostale toliko na meni, da sem pogledal proč, po stezi.

»Z Vurberka je daleč.«

»Daleč.«

Vnovič so ostale oči na meni.

Nič več je nisem povpraševal, preveč sem lahko vedel vnaprej, kaj bo odgovorila, vselej s svojim čistim in gladkim glasom, ko da bi me s hladnim žametom pobožala; lahko sem samo še obmolknil. Tudi vstric se ni dalo dolgo voziti, je bila prezanič steza. Moral sem samo še bolj pognati, ko sem jo že prehitel, s tem pa je bilo zame tudi konec tistega dneva. Če nismo imeli šole večerke, sem jo še videl, a če sem moral ostati čez poldan, sem jo lahko videl ali jo pričakal šele drugo jutro.

Zatem so prišli časi, ko sem toliko vozil za njo, ko je nisem prehitel. Vozila je naglo, vedno z enako hitrico, ko da bi se zadrževala in ko da bi hotela ostati na veliki stezi nenehno mirna in zadržana. Vozil sem za njo, za njenimi okroglimi litki, za tisto celo njeno polno postavo ter bil iz dneva v dan bolj nesrečen, nisem in nisem je upal več ogovoriti, je prehiteti.

Takrat sem začel s pismi.

Neki dan sem se odpeljal proti Vurberku, da sem zvedel za številko na hiši — le zakaj je bilo to potrebno? — in zatem sem ji pisal. Za nobeno vrstico več ne vem, ali v pismih je bilo vselej napisano, da jo imam rad in kako bi bil srečen, da bi odgovorila. Strašno mi je bilo, da bi odgovorila. To vem, kajti sproti sem računal dneve, kdaj bo dobila pošto in kdaj bi mi že lahko odgovorila.

In vožnja, in dohitevanje, in pozdravljanje, vse je začelo znova. Mirni pogledi in gladki, žametni odgovori — vse je bilo tako, ko da ne bi nič vedela o pismih, tudi za troho ni pokazala, za eno samo vrstico ne. Sam pa nisem upal povpraševati zaradi pisem — neznañsko sem se bal, da bi zvedel od nje, kako sem ji v nadlego in da naj že prestanem s pismi in z dohitevanjem, z večno enakim ogovarjanjem.

»Dobro jutro.« — »Dobro jutro.«

»Danes pa se ti mudi?« — »Mudi, pozna sem.«

»Pol bo,« sem povedal, da sem do kraja nesrečen in že ko brez volje še nekaj zinil.

»Že?« je povprašala in me pogledala.

Lahko sem jo samo prehitel ali ostal za njo. Prehitel sem jo — da bi ne bilo nerodno, zaradi sebe in ljudi pač.

Dà, tudi za troho ni pokazala, tudi besede ni rekla o enem samem pismu. A da jih je dobivala, to sem zvedel od sester — ni minilo poletje, ko se je razvedelo o mojem pisarjenju. Sestre so se mi posmehovale, ko ose so bile strašne.

»Fantku se je zahotelo jarkice...« je povedala starejša.

»Uh, kakšna zrela jarčica! Vse se trese na njej.«

Pognal sem oblikovec za njima ter odšel v kamro, h knjigam. Nič mi ni šlo s šolo, a papirja se tudi dotakniti nisem mogel več. Preklinjal sem sestra, a vedel, kako sta mi pod kožo pogledali zaradi jarkice, da se mi je je zahotelo, neznansko sem je bil željčen, bolj in bolj me je vse motilo na njej, od mirnih oči in do litkov, ki so se pokazovali med vožnjo pod nabranimi krili. Ali zaradi sestrih jarkic in jarčic sem lahko krel, drugače pa je bilo po materini klofuti — ta me je za kak čas čisto uničila, vsako voljo mi je vzela. Za nič več mi ni bilo, za učenje še manj ko kdaj, ko da bi mi bilo za vse vseeno. Mislim pa, da sem Lenčki še pisal, tudi zato, da ne bi mislila, da sem se zaradi matere ustrašil. Proti Vurberku, mimo njihovih hramov, pa se nisem več vozil. Malo me je pa vseeno streznilo; kajti začel sem se učiti, dokler me ni potem — bil je čas pred maturo — politika pobrala, in druga ženska. Ta druga mi je pisala v jetnišnico, ko so me zaprli, kako ji je njena prijateljica povedala, da ima vsako dekle svoje življenje in kako ima tudi pravico do življenja. Zato si njena prijateljica ni nič pomišljala, a tudi ona sama misli tako ko njena prijateljica. Skozi noč sem lahko začutil, kako čaka to življenje zdaj tudi mene, da se le odprejo vrata jetnišnice. Lenčkini litki so začeli zahajati v pozabo, življenje se je pokazalo z bližjih strani. Pač, enkrat so me Lenčkini litki še vznemirjali, mi pobrali celo noč — bilo je v jetnišnici, ko sem bil sam v celici in ko je bilo morje časa za mladeniško koprnenje.

Obiskala me je sestra in mi prinesla nekaj sedmine, ki je ostala za babičinih pogrebom. Pomenila sva se o domačih, a vsake novice je bilo kmalu konec, preveč smo se poznali, in zatem mi je povedala, kolikor se je dalo, ko sva bila pri sodniku, še vse drugo.

»Lenčka se je omožila,« je povedala. »Komija je vzela, nekega Šprahovega. Trgovino bosta začela na Drsteli.«

Zazrl sem se v sestro; na veliko sem jo pogledal in tako mi je povedala tudi to, da se je mudilo in da bo kmalu otrok.

»Uh, takšna je že — ni več samo košata — saj veš, saj se je spominjaš, kakšna je bila, košata — zdaj je široka, široka — — in kaj še pravijo, da bi piti začela. Kaj je šla jemati dedca, če ji ni bilo? In veš, da se že tepeta, še preden sta se vzela, sta se že...«

Sestrica je še potarnala in odšla, meni pa se je začela v celici, ko sem bil znova sam, pamet ustavljati — bil sem ko zadet. Neznansko mirno obličje, široke in velike oči, rdeči in okrogli litki in težke prsi — vse je prišlo za mano v celico. Samo njeno toplo in mehko roko ko bi smel pobožati in ko bi smel ali upal položiti razgreto glavo na njene težke prsi! Vse nepotešene želje so prišle, celo čisti in gladki žametni glas je bil v celici — zaradi komija in otroka, zaradi pijače in tepeža mi je lahko bilo le še huje. Nečesa nisem mogel do kraja razmisliti, ne dojeti ali začutiti — kako, le kako se je moglo vse to dogoditi med njo in komijem, tako kruto in strahotno, ko pa je meni komaj komaj odgovarjala, ko je ostalo med nama vse tako strašno pri eni sami, do bolečine sladki željčnosti?

In zdaj so bila leta tu; bilo je tu življenje, o katerem mi je pisalo drugo dekle v celico, življenje, ki je bilo vsak dan znova potešeno; a želje same, te so ostajale majhne, od danes do jutri. Vseeno pa se je zazdelo v tej topli in mehki noči, v tem norem medmašnem času, kakor je povedala svakinja, kako je vse nepotešeno ostalo nepotešeno. Kakor da se je vrnila noč, kot so bile noči v Lenčkinih časih. Tudi kaplje v studencu na Vrheh so kapale enako zveneče ali s cingljanjem na napeto vodno gladino ko včasih doma z mlinskega kolesa — do jutra bi jih lahko poslušal, ko bi ne bilo smilečnega spanca.

Prebudilo me je Polančkino vpitje; novi dan je bil tu in začel se je ko vsako jutro z deklinim zadiranjem nad živadjo, ko da bi bilo to zadiranje Polančkina pravica, ki si je ne da vzeti.

Zaspal sem, sem pomislil; zazdel se mi je visok dan, vendar se mi ni hotelo vstati. Poležal sem še in v tej prvi jutranji tihoči, ki je nastala, ko je Polančka odgnala živad v grapo, se je začela znova zalezati v izbo in vame želja po Lenčki, nepotešena kakor v gimnazijskih letih. Ali je prišel znova spanec nadme? — Nič več me ni motilo, kar sem zvedel snoči od brata in svakinje, da se je spridila in da pije, nič več me ni prizadevalo, kar je povedala sestrica na sodniji, nič... nič... Prišlo bo jutro in jaz jo bom čakal ko vsako jutro... Pripeljala se bo po veliki stezi in planil bom na kolo in se odpeljal. Za to jutro, sem vedel, da jo bom ogovoril in da se bova pogovorila; njen glas bo gladek in žameten in velike oči me bodo z neznanskim mirom gledale. Odrasla sva — tudi matere ni več, že zdavnaj smo jo odnesli na Rogoznico — lahko se bova odpeljala v najine zarje... in vse bo z nama ali z mano, kar me je kdaj vabilo...

Tokrat me je prebudil glas z dvorišča; bil je brat, ki me je klical. Planil sem na sredo izbe in v tistem kratkem času, ki je bil potreben, da sem se za silo opravił in da sem napravil nekaj stopinj do okna, sem že

vedel, kako se bom pomenil z bratom in svakinjo zaradi Lenčke in jo poiskal, ali preden je bila ta smilečna misel do konca premišljena, sem lahko videl brata, kako je ko z neko jezo pravil... in svakinjo, kako je potezala z dlanmi po licih in sklepala roke.

»Si slišal o Lenčki? O Roškarci? No, o Šprahovi Roškarci?« Čisto nevedasto sem ga mogel gledati, ko mi ni in ni dopovedal. »Lizol je spila. Doma so jo našli, na hramih, na krmi. Bila je že mrtva, ko so jo našli. Strašno smrt je mogla storiti, vse je strgala s sebe, vse okoli nje je bilo na drobno scefrano...«

»Uboga sirota, ubogi otročki...« je potarnala svakinja. »Za navek se je vsemu ognila. Le kaj je nosila s sabo? Le kaj ji je bilo tako hudo na tem svetu sojeno?« Pomolčala je ter hotela še nekaj povedati, a je sredi prestala. »Nič več je ne bo okoli, nič več ne bo... —« Obstala je z očmi na meni, ko da bi me hotela prebosti.

Potegnil sem se od okna in se sesedel, kakor se pove, nazaj na posteljo. Nikakšne misli več ni bilo...

PREDLOG ZA PRISEGO DRŽAVNIKA

Matej Bor

Jaz, na novo izvoljeni šef
velikega naroda,
zavračam vse svoje obveznosti
do brezumja, ki zahteva od mene
brezumna dejanja.
Boril se bom s slepoto
v sebi in svojih najbližjih,
če pa bo slepota
dobila v meni svoj dom,
naj bo ta dom razrušen,
z mojo krvjo
in mojim duhom vred.
Čas, ki ga bom oblikoval
po svoji najboljši misli,
naj oblikuje tudi mene
z najboljšo mislijo.
Plovica naj bom, ki jo sme
držati v rokah le, kdor časti
lepoto.